

POSUDEK OPONENTA HABILITAČNÍ PRÁCE

Masarykova univerzita

Uchazeč

Habilitační práce

Oponent

**Pracoviště opONENTA,
institute**

Mgr. Roman Švaříček, Ph.D.

*Bridging Theory and Practice: A Scientific Inquiry
into Classroom Discourse and Teacher
Development*

Prof. PhDr. Stanislav Štech, CSc.

Univerzita Karlova - pedagogická fakulta

[Text posudku]¹

Téma komunikace ve školní třídě je pro pedagogické vědy i pedagogickou praxi mimořádně relevantní a vzhledem k periodickým "reformám" (nejen kurikula) i stále aktuální. Právě výuková komunikace je totiž rozhodujícím "vehiklem" efektivnosti vzdělávání a úspěšnosti žáků.

Vzhledem k mé obeznámenosti s dalšími pracemi habilitanta velice oceňuji výběr šesti studií (a že bylo z čeho vybírat) rozdělených do dvou velkých oddílů: a) vlastní komunikace (učitelovy otázky; nonverbální komunikační akty a podoby a funkce učitelovy zpětné vazby) a b) profesní rozvoj učitele založený na poznání, že kognitivně produktivní komunikace je v učitelské praxi náročná a svým způsobem vzácná.

Výzkum pedagogické komunikace má v domácím i zahraničním badatelském prostředí tradici a habilitant její znalost s velkým vhladem prokazuje. V domácím prostředí však společně s týmem, ve kterém působí, vytvořili přístup, který označuji jako "brněnská škola výzkumu pedagogické komunikace". Zmíním její základní charakteristiky, na nichž se R. Švaříček výrazně podílel.

1. Domácí tradice výzkumu pedagogické komunikace (Mareš-Křivohlavý, Gavora, pro téma učitelových otázek Pstružinová ad.) spíše izoluje komunikační akty a situace do sociálně-vztahového výkladového rámce, sleduje její formální charakteristiky a specifika výukové komunikace nejsou tolik v popředí. Velký přínos habilitanta spočívá v neustálém propojování komunikačních konfigurací se sledováním jejich kognitivní náročnosti a rozvojetvorného efektu. Participaci žáků na komunikaci ve třídě, jejich aktivizaci poměřuje primárně kognitivní náročností otázek, zpětné vazby, přínosem pro efektivní učení žáků.

2. Klíčové zahraniční výzkumy a teoretizace (Cazdenová, Roth, Wulf, ad) nejen replikuje, ale jeho výzkumy k nim přidávají důležité nuance (např. rozšíření Mehanova schematu o "vizuální/nonverbální akty" nebo Korhagenův cyklický model propojování teorie a praxe ALACT rozšiřuje o důraz na rámec velkých Teorií a na empirická data při reflexi vlastní pedagogické zkušenosti učitele).

¹ V textu posudku se lze zaměřit například na tyto oblasti: aktuálnost tématu, přístup k řešení, použitá metodologie, kvalita a správnost dosažených výsledků, původnost dosažených výsledků, uplatnitelnost výsledků pro rozvoj oboru a další bádání, uplatnitelnost výsledků v praxi, formální úprava a jazyková úroveň práce, připomínky k habilitační práci uchazeče.

3. Empirická zjištění (např. převažující rezistence vůči “inovativnímu” dialogickému vyučování) ho dovádějí k nutnosti zabývat se také učitelskou profesní identitou a podmínkami její transformace v rámci profesního rozvoje. S perspektivou změn ve výukových praktikách a metodách.

4. Jak už název habilitačního spisu naznačuje, možná hlavním teoretickým předmětem je mu ono hledání “mostu” mezi teorií a praxí. Ve svých výzkumech konstatuje nespojitost nebo propast mezi tím, co dokazuje teorie (nejen Vygotskij, Piaget nebo Bruner) a jak v praxi učitelé často postupují (což platí i obecně, nejen pro komunikaci).

5. Už jen časové rozpětí publikovaných studií (od r. 2011 do r. 2024) dokládá výzkumnou konzistenci habilitanta jak v základním tématu komunikace ve školní třídě (empirický předmět), tak v metodologii. Nejde ovšem zdaleka o replikaci, ale o docela zřetelný pohyb po spirále: od základní stavební jednotky verbální komunikace (otázky), přes organizující roli nonverbálních projevů, typologii zpětné vazby až po souvislost komunikační praxe učitelů s utvářením a vývojem jejich profesní identity. A nakonec ho to dovádí ke zkoumání potenciálu programů profesního rozvoje pro akceptaci a rozvíjení dialogického vyučování.

6. S tím souvisí i propracovávání metodologického přístupu. Ten je na vysoké expertní úrovni. Hlavním pilířem je kvalitativní, konkrétně (školně)etnografický přístup - zúčastněné pozorování, videozáznamy vyučovacích hodin a jejich analýza, reflektivní rozhovory, ale také smíšená metodologie nebo třeba narativní analýza ve výzkumu zlomových událostí zkušených učitelů. Oceňuji u nás zřídka se vyskytující obohacení postupů akčního výzkumu o reflektující dialog učitel - výzkumník, který by v budoucím výzkumném směřování chtěl při analýze toho, jak se učitelé učí, v budoucnu prozkoumat hlouběji. O metodologické expertnosti ostatně svědčí i skutečnost, že habilitant je ko-editorem a autorem jedné z nejcitovanějších učebnic kvalitativního výzkumu v pedagogických vědách.

Švaříčkovým svébytným přínosem je podle mě neustálé hledání hlubšího teoretického a antropologického ukotvení zdánlivě dílčích témat. Empirický předmět totiž není identický s předmětem teoretickým. Proto jsou pro něj učitelské otázky kulturním artefaktem tvarovaným sociokulturním vývojem a vedou ho až k otázkám po proměnách vzdělávání a pedagogiky. Dialogické vyučování tak nevystupuje jako záležitost “techné”, nácvičku pár grifů, ale jako historicky zdůvodněný kulturní požadavek, pro jehož naplnění se stále hledají podmínky.

Pokud jde o formální požadavky, konstatuji, že jak úvod (prezentace textů tvořících spis), tak jejich jednotlivá krátká úvody, i závěry, jsou formulovány srozumitelně, čtenářsky přívětivým způsobem a splňující také ostatní náležitosti (citační aj.).

Jako oponent, který již dlouhá léta sleduje výzkumy habilitanta a jeho spolupracovníků, pociťuji na závěr svého posudku spíše lítost, že mi plocha mého vyjádření nedovoluje podtrhnout a ocenit další podtémata a přínosy jeho práce.

Dotazy oponenta k obhajobě habilitační práce (počet dotazů dle zvážení oponenta)

1. Jakou roli hraje při rozvoji dialogického vyučování vzdělávací předmět a povaha učiva?
2. Podle Brunera představuje školní vyučování funkční kulturní artefakt (Vygotskij). Čím si lze z tohoto hlediska vysvětlit mimořádnou resistenci tradiční IRF struktury?

Závěr

Habilitační práce Mgr. Romana Švaříčka, Ph.D., *Bridging Theory and Practice: A Scientific Inquiry into Classroom Discourse and Teacher Development* jednoznačně **splňuje** požadavky standardně kladené na habilitační práce v oboru Pedagogika.

V Praze

Dne 29. 8. 2025

podpis